

Е. Василенко

ИГРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОСНОВНОЙ СПОСОБ ОВЛАДЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТЬЮ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье проанализирован вопрос эффективности формирования иноязычной коммуникативной компетенции дошкольников средствами игры; важность обеспечения игрового характера учебного процесса, который является одним из главных заданий в работе педагога.

Ключевые слова: *иноязычная коммуникативная компетенция, средства игровой деятельности, игра, знание, умение, навыки.*

O. Vasilenko

PLAYING ACTIVITY AS BASIC METHOD OF CAPTURE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE FOREIGN COMPETENCE

In the article the question of efficiency of forming of foreign communicative jurisdiction of under –fives is analysed by facilities of game; importance of providing of playing character of educational process which is one of main tasks in –process teacher.

Keywords: *foreign communicative jurisdiction, facilities of playing activity, game, knowledge, ability, skills.*

УДК 159.925:159.924.7

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДИТИНИ ТА ДИТЯЧО – БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН

**К. Вепро, Харківський
національний університет
ім. В. Н. Каразіна**

Робота присвячена проблемі розвитку соціального інтелекту у взаємозв'язку з характером дитячо-батьківських відносин. Здійснено пошук типів взаємодії в родині, які впливають на формування соціального інтелекту підлітка.

Ключові слова: *родина, соціальний інтелект, симбіоз, кооперація, депривація, дитячо-батьківські відносини.*

Постановка проблеми. Проблема соціального інтелекту набуває комплексного та масштабного характеру. На наш погляд важливим є розгляд цього питання під кутом дитячо-батьківських відносин. Родина – це те первинне соціокультурне коло, в яке потрапляє дитина від народження, тому, воно є надзвичайно важливою умовою психічного, фізичного та соціального розвитку дитини.

Метою даної роботи є експериментальне дослідження та виявлення взаємозв'язку між формуванням соціального інтелекту та дитячо-батьківськими відносинами.

Виклад основного матеріалу статті. Теоретико-методологічний аналіз та узагальнення експериментальних даних, які знаходять відображення в роботах Є. Торндайка (1920), Г. Олпорта (1937), Г. Айзенка (1967), Дж. Гілфорда (1967), Ю. Емельнової (1987), В. Куніциної (2003), А. Савенкова (2005) та інших вчених, дає нам змогу розкрити загальні положення та зміст психологічного феномену соціального інтелекту, а також описати його характеристики.

Поняття “соціального інтелекту” в сучасній психології знаходиться у стані розвитку вивчення та уточнення в реаліях багатофункціональної суспільної діяльності людини.

В даний час існують декілька основних моделей соціального інтелекту. Е. Торндайк визначав соціальний інтелект як специфічну, пізнавальну здатність, яка забезпечує успішну взаємодію з людьми. Соціальний інтелект є видом загального інтелекту, а основна його функція полягає в прогнозуванні поведінки [1]. Таким чином, Е. Торндайк описував соціальний інтелект через когнітивну (розуміння) й поведінкову (реакції та дії у відносинах з іншими) складові [2].

У 1937 р. Г. Олпорт, вивчаючи здатність “добре знатися на людях”, описав вісім особистісних якостей, серед яких він виділяв соціальний інтелект, як “оціальний дар, необхідний для тонкої рівноваги в поведінці, що забезпечує гладкість в стосунках з людьми. Для того, щоб тактовно говорити та діяти, необхідно прогнозувати найбільш вірогідні реакції іншої людини. Тому, соціальний інтелект пов’язаний із здатністю висловлювати швидко, майже автоматичні думки про людей. Разом із тим, соціальний інтелект має відношення швидше до поведінки, ніж до операції поняттями: його продукт – соціальне пристосування, а не глибина розуміння” [1, с.45]. Соціальний інтелект розглядається як властивість, також необхідна для успішної взаємодії з людьми, яка виявляється в прогнозуванні поведінки. Проте автор зв’язує його більш з поведінковим умінням, ніж з пізнавальною здатністю.

Цікава теорія Дж. Гилфорда, де він розглядає соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей, незалежних від чинника загального інтелекту, і пов'язаних, перш за все, з пізнанням поведінкової інформації. Згідно його концепції, соціальний інтелект є інтегральна інтелектуальна здатність, що визначає успішність спілкування і соціальну адаптацію.

Дослідження соціального інтелекту періодично випадало з поля зору учених у зв'язку з невдачами при спробах визначити його межу й відокремити від академічного, або абстрактного. Дослідники визнали багатовимірну природу соціального інтелекту. Проте, до останнього часу при його дослідженні увага приділялася переважно когнітивним аспектам, таким, як соціальне сприйняття. Для того, щоб визначити ці когнітивні характеристики, учені поклалися на результати вербальних вимірювань. Оцінка поведінкових аспектів, пов'язаних з соціальним інтелектом, також здійснювалася за допомогою вербальних методів (наприклад, самозвіт). Підходи вчених, які ґрунтувалися на поведінкових або невербальних засобах визначення соціального інтелекту, мали значно більший успіх, ніж ті, що базуються на вербальних або когнітивних, дозволяючи виявити особливість соціального інтелекту й відмінність його від абстрактного. М. Саллівеном і його колегами розроблено тести, що базуються на моделі структури інтелекту Дж. Гилфорда. Вони націлені, перш за все, на поведінкові, а не на когнітивні здібності та оцінюють соціальний інтелект, як здатність до конструктивного спілкування з людьми [3].

О. Михайлова, в результаті дослідження цими тестами, характеризує індивіда з високим соціальним інтелектом саме так: “Особи з високим соціальним інтелектом здатні витягувати максимум інформації про поведінку людей, розуміти мову невербального спілкування, висловлювати швидкі й точні думки про людей, успішно прогнозувати їх реакції в заданих обставинах, проявляти далекоглядність у стосунках з іншими, що сприяє їх успішній соціальній адаптації. Люди з високим соціальним інтелектом, як правило, бувають успішними комунікаторами. Їм властиві: контактність,

відвертість, тактовність, доброзичливість і щирість. Високий соціальний інтелект зв'язаний з цікавістю до соціальних проблем, наявністю потреби впливати на інших, частіше поєднується з розвиненими організаційними здібностями. Люди з достатнім рівнем соціального інтелекту зазвичай мають виражений інтерес до пізнання себе та здатність до рефлексії. Люди з високим соціальним інтелектом зазвичай легко адаптуються в колективі, підтримують оптимальний психологічний клімат виявляють більше цікавості, кмітливості та винахідливості в роботі” [1, с.27].

Аналізуючи різні підходи до поняття соціального інтелекту ми побачили його взаємозв'язок з родиною. Родина – це первинне середовище, де починає формуватися особистість.

Дослідники сімейного виховання (Н. Гордєєв, В. Дружинін, Б. Кондратюк) стверджують, що в тих сім'ях, де стосунки дітей та батьків будуються на повазі, швидше формуються такі особистісні якості, як доброзичливість здібність до співпереживання, вміння вирішувати конфліктні ситуації, тощо [4].

Соціальний простір має широкий спектр параметрів, який впливає на психічний розвиток і функціонування людини. Слід брати до уваги, що сімейне оточення є надзвичайно динамічною системою, яке обумовлено змінами в цілісній суспільній системі. Тому, вивчення впливу певних характеристик психологічного клімату родини на психічний розвиток дитини є актуальним і соціально значущим.

Члени родини, які самі продукують емоційно-чуттєве відношення до дитини створюють психологічні умови для розвитку її чуттєвості, індивідуальності, емоційності. Такий механізм впливу на формування внутрішнього світу почуттів дитини є важливою передумовою розвитку внутрішньо-психічної стабільності та адекватності, тобто, внесок родини в емоційний розвиток особистості є унікальним [6].

Взаємовідношення дитини з батьками, немовля з дорослим – це головний фактор її соціалізації, значення якого неможливо переоцінити.

Людина стає людиною тільки в умовах взаємної діалогічної комунікації і цьому є підтвердження історій дітей, які були виховані тваринами (сестри Камала та Амала). Для гармонійного психічного розвитку дитини та формування цілісної особистості важливого значення набуває якість та кількість емоційно-чуттєвого досвіду спілкування зі світом дорослих.

Відсутність материнського піклування у вигляді ізоляції та сепарації від матері, прихованої депривації, коли дитина живе в родині але не отримує адекватного догляду (жорсткий характер комунікації, емоційна дистанційованість, байдужість) позначається у вигляді порушень психічного розвитку дитини, затримці моторної, інтелектуальної та емоційної сфер.

Досліджуючи соціальний інтелект та дитячо-батьківські відносини вважаємо за необхідне встановити взаємозв'язок між ними за допомогою таких методик: “Тест Дж. Гілфорда та М. Саллівена” (діагностика соціального інтелекту), “Тест-опитувальник батьківського відношення” (А. Варга, В. Столін), математичні методи обробки даних.

Експериментальною базою дослідження виступили учні загально – освітньої школи, віком від 11 до 15 років, в кількості 257 дітей та 257 батьків віком від 30 до 52 років.

Методика дослідження соціального інтелекту включає 4 субтести: субтест № 1 – “Історії із завершенням”, субтест №2 – “Групи експресії”, субтест № 3 – “Вербальна експресія” субтест № 4 – “Історії з доповненням”. Три субтести складено на невербальному стимульному матеріалі і один субтест – вербальний. Методику розраховано на весь віковий діапазон, починаючи з 9 років [5].

Психодіагностичним інструментом на виявлення батьківського відношення нами було використано “Тест-опитувальник батьківського відношення”(ОБВ). Батьківське відношення розуміється як система всіляких відчуттів по відношенню до дитини поведінкових стереотипів, які практикуються в спілкуванні з нею, особливостей сприйняття і розуміння характеру її вчинків.

Опитувальник складає п'ять наступних шкал що відображає ті або інші аспекти батьківського відношення:

1. Прийняття – неприйняття дитини. Шкала виражає собою емоційно позитивне (прийняття) або емоційно негативне (неприйняття) відношення до дитини;

2. Кооперація. Шкала відображає прагнення дорослих до співпраці з дитиною, прояв щирої зацікавленості й участь в її справах;

3. Симбіоз. Питання цієї шкали орієнтовані на те, щоб з'ясувати, чи прагне дорослий до єднання з дитиною або навпаки зберегти з нею психологічну дистанцію. Це – своєрідна контактність дитини з дорослим;

4. Контроль. Дана шкала характеризує те, як дорослі контролюють поведінку дитини, наскільки вони демократичні або авторитарні в стосунках з нею;

5. Відношення до невдач дитяти. Остання шкала показує, як дорослі відносяться до здібностей дитини, до її гідності, недоліків, успіхів та невдач.

За результатами емпіричного дослідження було отримано наступні результати. За шкалою “прийняття – не прийняття дитини” було з'ясовано, що 64,4 % батьків відчують по відношенню до дитини здебільшого тільки негативні почуття: роздратування, злість, розчарування, навіть іноді ненависть. Такі батьки вважають дитину невдахою, не вірять в її майбутнє, їм здається, що дитина не досягне успіху. Однак, 35,6 % батьків за даною шкалою приймають дитину такою, як вона є, поважають та визнають її індивідуальність, симпатизують їй, схвалюють її інтереси, підтримують плани, проводять з нею досить багато часу.

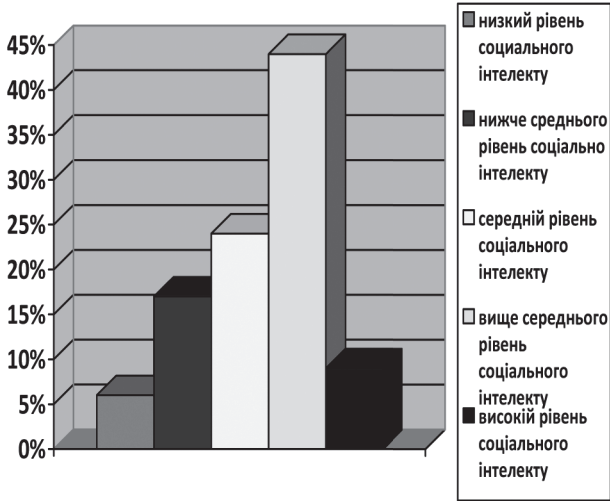
Аналізуючи результати отримані за шкалою “кооперація” 74,2 % досліджуваних проявляють ширий інтерес до того, чим цікавиться їх дитина, високо оцінюють її здібності, заохочують до самостійності та ініціативності, намагаються бути з нею на рівних; довіряють дитині, намагаються підтримати її точку зору в спірних питаннях.

Отримані дані за школою “симбіоз” виявили 76,7 % опитуваних, які прагнуть зберігати психологічну дистанцію, проявляють турботу “на відстані”, вміють відокремлювати життя дитини від власного, бачити та приймати її інтереси.

Вивчивши результати за школою “контроль” (авторитарна гіперсоціалізація) ми побачили що 55,2 % батьків поводить себе демократично по відношенню до підлітка, не вимагаючи від нього безпелеційної слухняності та не задають йому суворих дисциплінарних рамок. Поважають точку зору дитини та не нав’язують своєї волі, можуть встати на її бік.

Експериментальні дані за школою “відношення до невдач дитини” (“маленький невдаха”) засвідчують, що 39,3 % батьків вважають невдачі дитини випадковими і вірять в неї. Але більшість батьків – 60,7 % вважають дитину маленькою невдахою і відносяться до неї як до нетямущої особистості. При таких значеннях у дорослих спостерігається прагнення інфантилізувати підлітка, надати йому особистісної та соціальної неспроможності. Вони бачать дитину молодшою, порівняно з реальним віком. Інтереси, захоплення, думки та почуття дитини ігноруються та здаються їм несерйозними. Підліток стає не пристосованим не успішним, відкритим до негативних впливів. Отже, в ході отриманих нами емпіричних даних було виявлено які типи батьківсько-дитячих стосунків існують між дітьми підліткового віку та їх батьками.

Аналіз даних дослідження соціального інтелекту підлітка дозволив нам продемонструвати результати графічно (рис. 1).

Рис. 1 Діагностика рівню розвитку соціального інтелекту підлітка

Обговорюючи композитну оцінку дитини ми дослідили, що 6 % мають низькі здібності до пізнання поведінки, у 17 % дітей наявні здібності до пізнання поведінки нижче середніх, 24 % опитуваних властиві середні здібності, 44 % отримали показники вищі середніх та 9 % підлітків мають високі здібності до пізнання поведінки.

Аналізуючи отримані дані по кожній шкалі ми дійшли певного висновку, що буде доцільніше виявляти кореляцій зв'язки не з результатами кожного субтесту, а з композитною оцінкою, яка в загальному плані висвітлює рівень розвитку соціального інтелекту.

При виявленні кореляційних зв'язків між композитною оцінкою соціального інтелекту дітей і "не прийняттям" ми отримали 0,5. Якщо ми поглянемо на кореляційний зв'язок між композитною оцінкою соціального інтелекту дітей і показник прийняття в дитячо-батьківських стосунках, то ми маємо значення 0,7. Це говорить про те, що коли підлітка в родині приймають, їм цікавляться, присутнє тепле емоційне спілкування, де він є значимим для своїх батьків. В таких родинах серед дітей зустрічається більш

високий рівень соціального інтелекту. Можна казати про те, що соціальний інтелект взаємопов'язаний з процесом прийняття.

Середній показник “кооперації” дорівнює 0,54, а тенденція до високого значення сягає 0,69. При вираженому прагненні дорослих до співпраці з дітьми, при прояві щирої зацікавленості та участі в їх справах, можемо казати про наявність яскраво вираженого взаємозв'язку між цим показником та соціальним інтелектом.

При середніх значеннях за шкалою “симбіоз” кореляція склала 0,03. В аналізі цієї шкали було встановлено слабкі кореляційні зв'язки, що свідчить про низький вплив цієї характеристики на композитну оцінку соціального інтелекту.

Середні показники за шкалою “контроль” дали нам значення кореляції 0,6. Низьке значення дорівнює 1, а високе – 0,88. За результатами отриманих даних можна констатувати, що прояв будь якого виду контролю взаємопов'язаний з рівнем розвитку соціального інтелекту.

Низькі бали за шкалою “відношення до невдач дитини” свідчать про те, що батьки вірять в неї і має вираження кількісним показником 0,46. Для дитини важливо щоб її найближче оточення давало захист, підтримку, підбадьорювання віру в спроможність та гідність. Характеризуючи результати за цією шкалою було отримано кореляційний зв'язок, який засвідчує взаємопов'язаність соціального інтелекту з відношенням до невдач підлітка.

Аналіз експериментального дослідження відкриває можливість глибокого розуміння проблеми залежності рівня розвитку соціального інтелекту підлітка від особливостей та типу сімейних взаємостосунків. Базою в створенні сім'ї є характер стосунків між дорослими, які будують психологічну складову сімейної моделі. Емоційно-чутливий компонент в функціонуванні дитячо-батьківських взаємостосунках каталізує вищі показники психічного, емоційного та соціального розвитку дитини.

Висновки. Таким чином, ми можемо говорити про те, що сім'я – це первинне оточення в якому починає свій розвиток дитина та характер взаємодії в ньому відіграє значну роль протягом подальшого життя особистості. Наше дослідження підтверджує, що підтримка дитини підліткового віку, віра в неї, прийняття, емоційне спілкування є базовими факторами, які впливають на розвиток соціального інтелекту особистості. Таким чином, рівень соціального інтелекту в професійній, побутовій, особистісній частинах життя дорослої людини є відтворенням первинної моделі взаємодії в сімейному мікросоціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геранюшкина Г. П. Социальный интеллект: методика оценки и развития / Г. П. Геранюшкина. – Иркутск : Байкал. гос. ун-т экономики и права, 2003. – 218 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 1999. – 315 с.
3. Емельянов Ю. Н. Активное социально – психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 168 с.
4. Кравченко Т. В. Сім'я та її вплив на соціалізацію дитини / Т. В. Кравченко // Педагогіка. Психологія : Вісник Академії наук України. – 2009. – № 3. – С. 32–42.
5. Михайлова Е. С. (Алешина) Тест Дж. Гилфорда и М. Салливена. Диагностика социального интеллекта. Методическое руководство / Е. С. Михайлова. – СПб. : ИМАТОН, 2001. – 72 с.
6. Єхалова Л. Психологічний клімат родини і психічний розвиток дитини / Л. Єхалова // Соціальна психологія. – 2005. – № 5. – С. 137–143.

К. Верпо

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА РЕБЕНКА И ДЕТСКИЙ – РОДИТЕЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Работа посвящена проблеме развития социального интеллекта во взаимосвязи с характером детско-родительских отношений. Осуществлен поиск типов взаимодействия в семье, которые влияют на формирование социального интеллекта подростка.

Ключевые слова: семья, социальный интеллект, симбиоз, кооперация, депривация, детско-родительские отношения.

К. Verpo

INTERCOMMUNICATION OF SOCIAL INTELLECT OF CHILD AND CHILD – PATERAL RELATIONS

The work is devoted to the problem of social intellect in connection with parent –children relationship. The search of the family interaction types that influences the formation of teenagers' social intellect is fulfilled.

Keywords: family, social intellect, symbiosis, cooperation, deprivation, parent –children relationship.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ОСОБИСТІСНУ ЗРІЛОСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

О. Евдокімов, Донбаський
державний педагогічний
університет

В статті досліджується проблема становлення особистісної зрілості та особливості прояву смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів. Автор проводить теоретичний аналіз і експериментальне дослідження особливостей впливу смисложиттєвих орієнтацій на особистісну зрілість майбутніх психологів.

Ключові слова: особистісна зрілість, психологічна зрілість, духовність, смисложиттєві орієнтації.

Постановка проблеми. Духовність – вищий рівень розвитку та саморегуляції зрілої особистості, на якому основними мотиваційно-смисловими регуляторами її життєдіяльності стають вищі людські цінності. Проблема духовності в психології вперше була поставлена в описовій або “розуміючій” психології кінця XIX – початку XX ст. (В. Дільтей, Е. Шпрангер). Дана проблема розглядалася у гуманістичній, трансперсональній та екзистенціальній психології. Загальним для багатьох підходів дослідження духовності є визнання її зв'язку з надіндивідуальними значеннями і цінностями. Духовність є не структурою, а, разом з свободою і відповідальністю, способом існування людини, що досягла особистісної зрілості.

Метою сучасного етапу розвитку психології є проблема формування цілісної та гармонійної особистості. Найбільш точно сутність такої людини розкривається у понятті зрілої особистості. На сьогоднішній день, в умовах побудови нових соціальних пріоритетів, у психологічній практиці й науці виникла різка необхідність знайти протипагу деструктивній людині, яка активно опирається змінам, що могли б привести її до більшої відповідальності за власне життя, сприяли зростанню зацікавленості у власній особі. Тому актуальним є протиставлення інфантильній людині зрілої гармонійної особистості.